

taş örgü malzemesi olarak cephelerde ve örtü sisteminde kullanılmıştır. Farklı boyutlardaki moloz taşların düzensiz bir teknikte uygulandığı görülür (Lev. 152a-153b).

Kesme taş, cephelerin köşelerinde, doğu cephedeki pencere lentosunda, güney cephedeki kapı üzengisinde kullanılmıştır (Lev. 152b-153a). Kesme taşların boyutları 12x26 cm.; 20x47 cm.; 18x32 cm. arasında değişmektedir.

Tuğla, cephelerde ve örtü sisteminde moloz taşların arasında küçük parçacıklar halinde karşımıza çıkar. Tuğla parçacıkları güney ve batı cephelerde daha yoğun kullanılmıştır.

Devşirme malzeme, batı cephede eksenin güneyinde zemin seviyesinde bulunur. 0.25x0.64 m. boyutlarındaki devşirme parça geometrik ve bitkisel bezemelidir (Lev. 154a).

Yapıda beyaz kireç harç kullanılmıştır. Sert dokulu olan harcın içinde büyük taş parçacıkları bulunmaktadır.

SÜSLEME:

Yapıda süsleme yalnızca batı cephedeki devşirme malzemede karşımıza çıkar. Devşirme malzemede sütunlara atılan yuvarlak kemerlerle biçimlendirilmiş yüzeysel nişlerin içi akantus yaprakları ve iç içe geçmiş olan köşeleri yuvarlatılmış dörtgenlerle süslüdür (Lev. 154a).

Yapı, tek mekanlı soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık ve su deposu bölümlerinden oluşan plan şeması ile daha çok Beylikler dönemi hamamlarında görülen bir düzenlemeye sahiptir ⁷⁴. Ayrıca, hamam duvarları ve örtü sisteminde moloz taşın yoğun olarak kullanımı açısından da Beylikler dönemi yapılarıyla benzerlik gösterir. Bu nedenle, yapının mimari ve malzeme-teknik özellikleri dikkate alındığında, 14. yüzyılda Beylikler döneminde inşa edilmiş olabileceğini düşünebiliriz.

152 a- Batıdan Görünüm

152 b- Güneydoğudan Görünüm

153 a- Güney Cephe

153 b- Batı Cephe

154 a- Batı Cephe, Kuzeyindeki Devşirme Parça

154 b- Ilıklık Kubbesi, Üstten Görünüm

155 a- Soyunmalık, Batıya Bakış

155 b- Soyunmalık, Doğuya Bakış

156 a- Ilıklık, Doğu Duvar, Kuzeydeki Kapı

156 b- Sıcaklık, Güneydoğuya Bakış

ŞARKIKARAAĞAÇ ASLANDOĞMUŞ KÖYÜ ILICASI

YAPININ YERİ:

Yapı, Ispartı İli, Şarkikaraağaç İlçesi'ne bağlı Aslandoğmuş Köyü'nde bulunmaktadır.

YAPININ ADI:

Halk arasında "Eski Hamam" adıyla bilinen yapı, bir sıcak su kaynağının üzerinde yer almasından dolayı da "Ilıca" olarak tanınmaktadır.

YAPIYLA İLGİLİ KAYNAKLAR:

BİRİNCİ EL KAYNAKLAR:

KİTABE:

Ilıca'nın inşa ve onarım kitabesi bulunmamaktadır.

VAKFİYE:

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yapının vakfiyesi bulunamamıştır.

İNCELEME TARİHİ:

Yapı, 22 Kasım 1988, 2 Eylül 1990 ve 30 Ekim 1992 tarihlerinde incelenerek, rölövesi çıkartılmış, fotoğrafları çekilerek ayrıntılı tasvirleri yapılmıştır.

YAPIM TARİHİ VE BANİSİ:

Kitabesi ve vakfiyesi bulunmayan Ilıca'nın tarihi ve banisi bilinmemektedir. Ancak, Ilıca'nın bulunduğu Şarkikaraağaç İlçesi ve çevresinde Selçuklu döneminden çok, Karamanoğulları, Germiyanogulları ve Hamidoğulları beyliklerinin egemen olması, yapının Beylikler döneminde yapılmış olabileceğini düşündürmektedir (Üçok 1955:74; Uzunçarşılı 1969:65).

YAPININ GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR VE BUGÜNKÜ DURUMU:

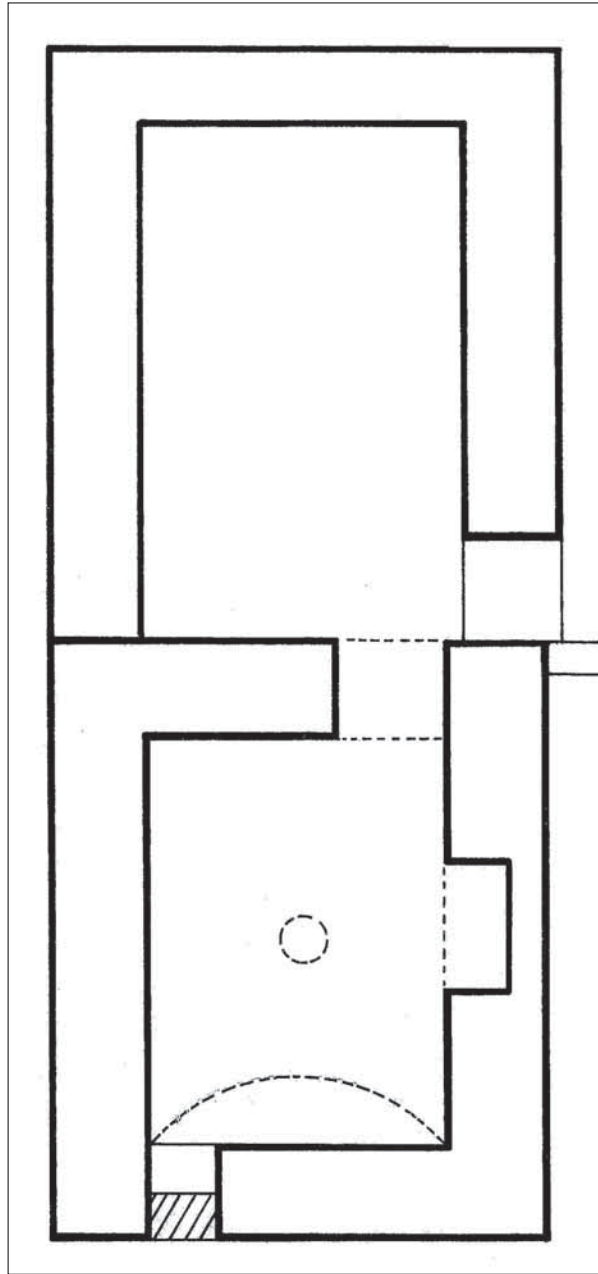
Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Tescil Şubesi'nde yaptığımız incelemelerde, yapının tescil ve onarım fişinin bulunmadığı görülmüştür. Onarım fişleri bulunmaması ve kaynaklarda da yapıdan söz edilmemesi nedeniyle Ilıca'nın onarımları hakkında bilgi edinilememektedir. Ancak, 1988 ve 1990 yıllarında yaptığımız araştırmalarda iki mekandan oluşan Ilıca'nın, 30 Ekim 1992 tarihinde yaptığımız incelemelerde batıdaki mekanın tümüyle yıkıldığı görülmüştür. Bugün tek mekanlı olan yapı, hamam olarak kullanılmaktadır.

PLAN:

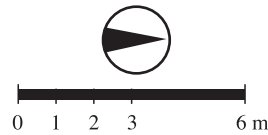
(Lev. 157)

Dıştan 3.10x7.05 m. ölçülerindeki yapı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı iki mekandan oluşmaktadır. Doğudaki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı mekanın batısına, dilatasyondan anladığımıza göre aynı doğrultuda dikdörtgen planlı ikinci bir mekan eklenmiştir⁷⁵.

Doğudaki mekanın güney cephesinin batı köşesinde dışa taşkınlık yapan bir duvar parçası bulunur.

Lev. 157
ŞARKIKARAAĞAÇ ILICASI
RÖLÖVE PLANI
RLV: B. AÇIKYILDIZ, H. EYİER,
E. GÜREL, N. ŞAMAN
ÇZN: Y. KILIÇ

Yapının kuzey cephesinde yaklaşık eksenindeki kapı, batıdaki mekana açılmaktadır. Mekanın doğu duvarının kuzeyindeki kapıdan doğudaki mekana girilir. Doğudaki mekanın doğu duvarının güneyinde doldurulmuş bir pencere ile kuzey duvarının yaklaşık ekseninde bir niş görülür. Mekanlardan doğudaki beşik tonozla, batıdaki ise düz tavanla örtülüdür. Beşik tonozun ekseninde de yuvarlak bir tepe açıklığı bulunur.

DIŞ TASVİR:

(Lev. 158a-160a)

Yapının kuzey ve güney cepheleri sağırdır (Lev. 158a-b). Batı cephenin kuzeyinde kapı basık kemerlidir. Kapının yüksekliği yaklaşık 1.25 m. dir. Kuzey cephenin batı köşesinde yaklaşık 0.40 m. yüksekliğinde bir söve parçası bulunur. Daha önceki çalışmalarımızda yapının batısına bitişik ikinci bir mekanın varlığı ve söve parçasının da bu mekana girişi sağlayan kapıya ait olduğu görülmüştür. Cephe saçak seviyesinde yer yer düzensiz biçimde yıkılmıştır. Doğu cephenin güneyindeki doldurulmuş olan pencere dikdörtgen biçimindedir (Lev. 159a). Ilıca, dıştan düz bir çatıyla örtülüdür.

İÇ TASVİR:

(Lev. 160b-162b)

Batı cephedeki kapıdan Ilıca'ya girilir. Ilıca'nın doğu duvarında bulunan 0.40 m. yüksekliğindeki dikdörtgen biçiminde pencere büyük ölçüde doldurulmuştur (Lev. 161a). Yapının kuzey duvarındaki yuvarlak kemerli niş yaklaşık 0.75 m. yüksekliğindedir. Bir sıcak su kaynağı üzerinde kurulan Ilıca'nın içi su ile doludur.

MALZEME VE TEKNİK:

Yapıda moloz taş, kesme taş, harç ve sıva kullanımı görülür. Moloz taş, örgü malzemesi olarak cephelerde ve içte duvarlarda kullanılmıştır. Cephelerde farklı boyutlardaki moloz taşların düzensiz bir teknikte uygulandığı görülür (Lev. 159a-159b). İçte, duvarlarda kullanılan yaklaşık eş boyutlardaki moloz taşlar düzenli bir teknikte örülmüştür. Cephe köşelerinde ve doğu cephede alt seviyede düzensiz kesme taş kullanımı görülür. Farklı boyutlardaki kesme taşlar düzensiz bir teknikte uygulanmıştır. Kesme taş boyutları; 12-36x28-60 cm. arasında değişmektedir (Lev. 159a-160a).

Yapıda, beyaz kireç harcı kullanılmıştır. Sert dokulu olan harcın içinde küçük, taş ve kum parçacıkları bulunur.

Sıva, Ilıca'nın içte duvarları ve örtüsünde karşımıza çıkar. Doğu ve güney duvarlardaki sıvalar yer yer dökülmüştür.

SÜSLEME:

Yapının doğu ve güney duvarlarında malakari süslemeler görülür. Geometrik ve bitkisel motifler içeren süslemelerde rozetler ve gülbezeklerin yanı sıra, palmet motifleri yer alır. Palmet motiflerinin arasındaki rozetlerin yüzeyi on ve oniki yapraklı çiçek motifleriyle bezelidir. Oniki yapraklı çiçeklerle süslü rozetlerin çevresinde daire oluşturacak biçimde dizilen yedi palmet motifi görülür (Lev. 161b-162b). Doğu duvarda üst seviyede vazodan çıkan palmet motifleri dikkati çeker. Süslemeler büyük ölçüde tahrip olmuştur. Orijinalde mekanın duvarlarının örtü sistemi seviyesine kadar bezemeli olduğu anlaşılmaktadır.

Mimarisi açısından önemli bir özellik taşımayan ve tarihi de bilinmeyen yapı, 14-15. yüzyıl özelliği taşıyan malakari süslemeleri dikkate alınarak kataloğa alınmıştır.

158 a- Kuzey Cephe

158 b- Güney Cephe

159 a- Doğu Cephe

159 b- Batı Cephe

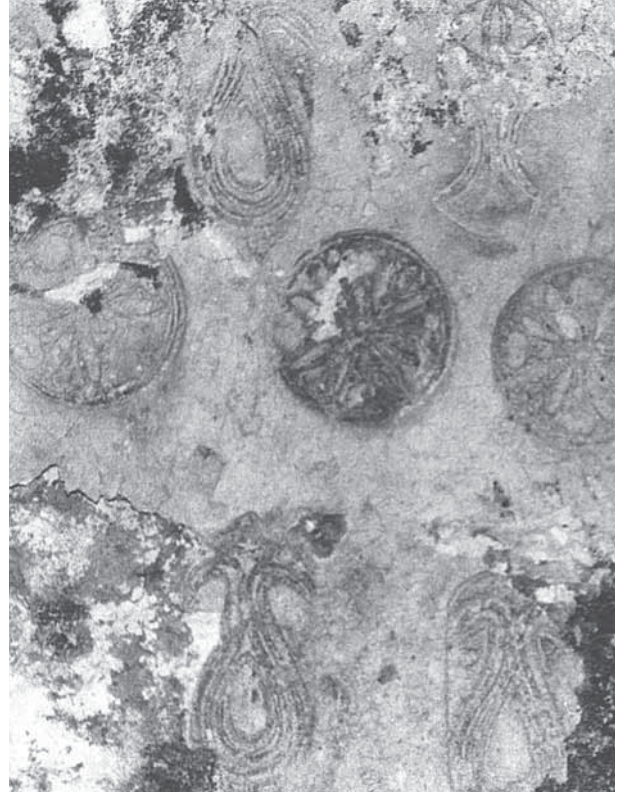
160 a- Batı Cephe, Doğu Bölüm

160 b- Batı Mekan, Güneye Bakış

161 a- Batı Mekan, Doğuya Bakış

161 b- Batı Mekan, Doğu Duvar, Orta Bölümdeki Bezemelerden Ayrıntı

162 a- Batı Mekan, Doğu Duvar, Orta Bölümdeki Bezemelerden Ayrıntı

162 b- Batı Mekan, Güney Duvar, Orta Bölümdeki Bezemelerden Ayrıntı

D. ÇEŞMELER

ULUBORLU BÜYÜK ÇEŞME

YAPININ YERİ:

Çeşme, Isparta İli, Uluborlu İlçesi, eski yerleşim merkezinin sur dışında bulunan Büyük Çeşme Mahallesi'nde yer alır.

YAPININ ADI:

Onarım kitabesinde yapının adı "Büyük Çeşme" olarak geçmektedir (Edhem 1914-15: 151). Yayınlar ve halk arasındada "Büyük Çeşme" olarak tanınan yapının bulunduğu mahalleye bu çeşmeye izafeten "Büyük Çeşme Mahallesi" adı verilmiştir (Demirdal 1968: 90-91).

YAPIYLA İLGİLİ KAYNAKLAR:

BİRİNCİ EL KAYNAKLAR:

KİTABE:

(Lev. 165a-166)

Çeşme nişinin ekseninde, mermer üzerine sülüsle yazılmış dört satırlık onarım kitabesi yer alır. Kitabenin üzerinde, güneydoğu köşede mermer üzerine sülüsle yazılmış tek satırlık ikinci bir kitabe vardır (Edhem 1914-15: 151).

السلطاني

اكل هذه العمارة المباركة في ايام دولة السلطان الاعظم

ظل الله في العالم غياث الدنيا والدين ابو الفتح كيخسرو بن كيقيباد

برهان المؤمنين العبد الضعيف المحتاج الى رحمة ربه اللطيف في سنة

ثمانين وستمائة

Kitabenin Transkripsiyonu:

Es-sultānī

Ekmele hāzihi'll-imāret el-mübaretet fī

eyyāmı devlet es-sultān el-a'zam zillu'llāhi

fi'l-ālem Ġıyāse'd-dünyā ve'd-dīn ebü'l-feth

Keyhüsrev bin Keykubād burhan el-mü'minīn el-ʿabd üz-zaif

el-muhtāc ilā rahmeti Rabihi'l-laṭif fī-sene

sitte ve şelāsīn ve sitte mi'e

(Halil Edhem 1914:151'den düzeltilerek)

Kitabenin Tercümesi:

Bu kutsal imaretin onarımı, dünya, ve dinin yardımcısı, büyük sultan, fatihler babası, mü'minlerin önderi, Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul Keykubat oğlu Keyhüsrev'in devleti günlerinde 636 H/1238-39 M. senesinde yapıldı ⁷⁶.

İNCELEME TARİHİ:

Çeşme, 24 Ocak 1990 ve 20 Ocak 1991 tarihlerinde incelenmiştir. Fotoğrafları çekilerek, cephe çizimi yapılmıştır.

YAPIM TARİHİ VE BANİSİ:

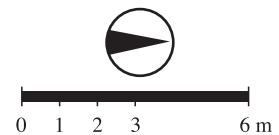
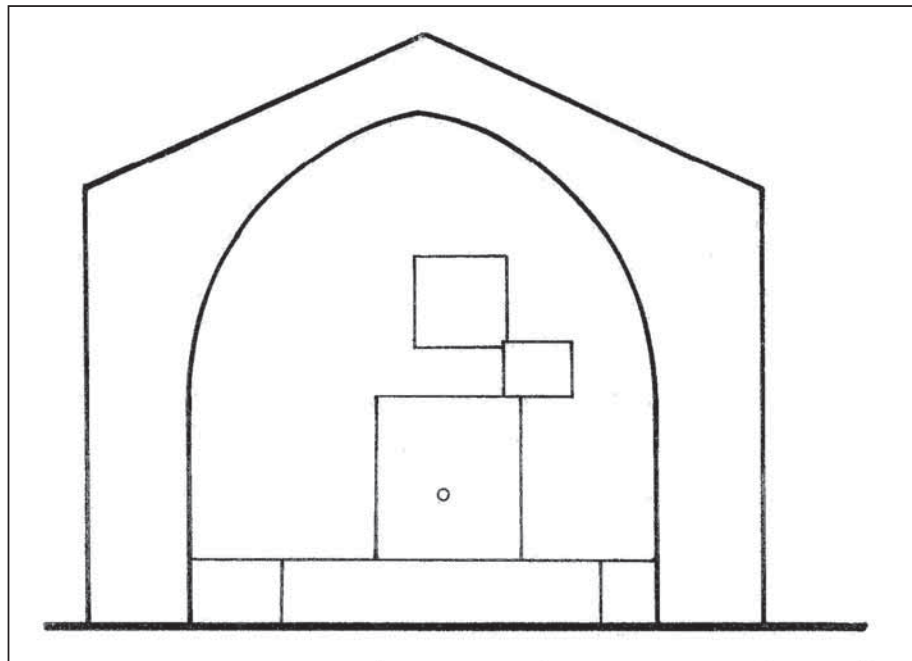
Yapının çeşme nişinde yer alan kitabesinde 636 H/1238-39 M. yılında Selçuklu sultanlarından II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında onarıldığı belirtilmektedir. Bu nedenle yapının 1238-39 yılından önceki bir tarihte inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kanımızca yapı, 13. yüzyılın başında ya da ilk çeyreğinde inşa edilmiş olmalıdır.

YAPININ GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR VE BUGÜNKÜ DURUMU:

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Tescil Şubesi'nde yapının dosyası bulunamadığından onarımları hakkında bilgi edinilememiştir. Çeşme nişinin duvarındaki beton harçlar yapının 20. yüzyılda onarıldığını göstermektedir. Terkedilmiş olan eski yerleşim merkezindeki çeşme bugün kullanılmamaktadır.

MİMARİ ÖZELLİKLERİ:

(Lev. 163-164b)

ULUBORLU BÜYÜK ÇEŞME

Büyük Çeşme, su hazinesi ile dikdörtgen biçimindeki çeşme nişi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Sivri kemerli olan çeşme nişi, sivri tonozla örülmüştür. Çeşme, saçak seviyesinde eksene simetrik olarak hafif aşağıya eğimlidir. Nişin doğu duvarı ekseninde zeminden yaklaşık 0.35 m. yükseklikte, 0.95x1.10 m. boyutlarındaki dört satırlık kitabe köşeye yerleştirilmiştir. 0.35x0.45 m. boyutlarında ikinci bir kitabe levhası vardır (Lev. 165a-166). Alttaki kitabeliğin

üzerinde, eksende güneye kaymış 0.50x0.55 m. boyutlarında dikdörtgen bir pencere yer alır. Pencerenin su seviyesini kontrol etmek amacıyla açıldığı bilinmektedir.

Birinci kitabenin yaklaşık ekseninde ve güneyinde birer lüle dikkati çeker. Çeşme nişinde kitabeliklerin altında 0.50x2.00 m. boyutlarında yalak kısmı bulunmaktadır.

MALZEME VE TEKNİK:

Çeşmede moloz taş, kesme taş, devşirme malzeme ve harç kullanımı görülür. Yapının su haznesi ve çeşme nişinde moloz taş örgü malzemesi olarak kullanılmıştır. (Lev. 164a-b). Moloz taşlar düzensiz bir teknikte uygulanmıştır. Kesme taş, yer yer çeşme nişinin doğu ve batı duvarlarında kullanılmıştır. Kesme taş boyutları 28x73x32 cm.; 26x41 cm.; 35x61 cm. arasında değişmektedir. Çeşmenin yalak kısmı devşirme malzemeden oluşmaktadır (Lev. 164a). Çeşme nişinin duvarlarında 20. yüzyıl onarımlarında yapılan beton harç görülür.

164 a- Batı Cephe

164 b- Kuzey Cephe

165 a- Niş, Doğu Duvar, Eksende Alttaki Kitabe

165 b- Niş, Doğu Duvar, Eksende Alttaki Kitabe

166 - Niş, Doğu Duvar, Eksenin Güneyinde Üstteki Kitabe

ULUBORLU MUHİDDİN ÇEŞMESİ

YAPININ YERİ:

Çeşme, Isparta İli, Uluborlu İlçesi, eski yerleşim merkezinin sur dışında bulunan Salih Efendi Mahallesi'nde yer alır.

YAPININ ADI:

Çeşme inşa kitabesinde adı geçen banisine izafeten "Muhiddin Çeşmesi" adıyla tanınmaktadır (Köseoğlu 1935: 176). Halka arasında ise yapı "Miyedin Çeşmesi" olarak da bilinmektedir.

YAPIYLA İLGİLİ KAYNAKLAR:

BİRİNCİ EL KAYNAKLAR:

KİTABE:

(Lev. 168b)

Yapının inşa kitabesi bulunmaktadır. Çeşme nişinin ekseninde dikdörtgen çerçeve ile kuşatılan sivri kemerli kitabelikte mermer üzerine sülüsle yazılmış dört satırlık inşa kitabesi vardır.

بسم الله الرحمن الرحيم
وانزلنا من السماء ماء طهورا لنحيي به بلدة ميتا و نسقيه مما خلقنا أنعاما
عمر هذه العين في أيام ملك الامراء ملك الدنيا والدين
عز نصره شيخ محي الدين بن يعقوب سنة اربع و عشرين و سبعمائه

Kitabenin Transkripsiyonu:

1. Bismillâhirrahmânirrahim
2. Ve enzelnâ mine'ssema'i mâen tahura li-nuhiye bihi beldeten meyten ve nuskıyehü mimma halknâ en'âmen (El Furkan Suresi 48-49 Ayetler)
3. Emere hâzihi'i ayn fi-eyyâm-ı melik el-ümerâ melik'üd-dünyâ ve'ddin.
4. Azze nasrehu Şeyh Muhyi'd-din bin Yakub fi sene erba'a ve işrin ve seb'a mi'e.

Kitabenin Tercümesi:

1. Esirgeyen, bağışlayan Tanrı adıyla
2. Ve kuru bir memlekete yeniden can verelim ve yarattıklarımın davarları, çölde bulunan birçok insanları suvaralım diye gökten tertemiz su indirdik.
3. Bu pınar, emirlerin meliki, dünya ve dinin talihi (Felekeddin) günlerinde
4. Yardımı bol olsun, Yakub oğlu Şeyh Muhyiddin tarafından 724 (1323-24) senesinde yaptırıldı.

İNCELEME TARİHİ:

Çeşme 24 Ocak 1990 ve 20 Ocak 1991 tarihlerinde incelenerek, fotoğrafları çekilmiş ve cephe çizimi yapılmıştır.

YAPIM TARİHİ VE BANİSİ:

Çeşme, inşa kitabesine göre Hamidoğullarından Dünder Bey zamanında Yakub oğlu Şeyh Muhyiddin tarafından 724 H./1323-24 M. yılında yaptırılmıştır.

YAPININ GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR VE BUGÜNKÜ DURUMU:

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Tescil Şubesi'nde yapının onarımları hakkında bilgi bulunmamaktadır. Terkedilmiş olan eski yerleşim merkezindeki çeşme bugün kullanılmamaktadır.

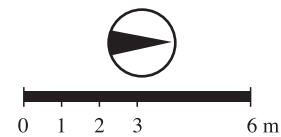
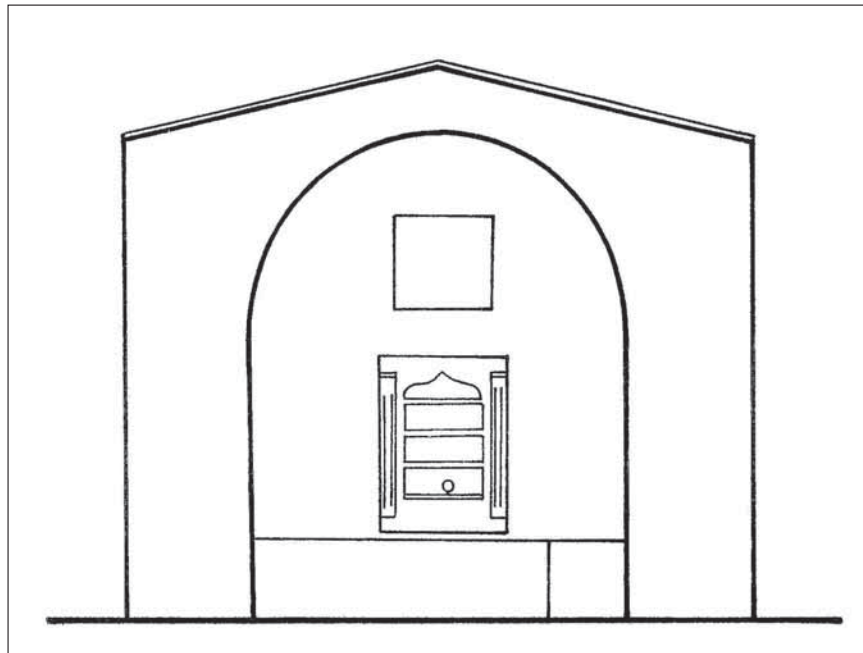
MİMARİ ÖZELLİKLERİ:

(Lev. 168a)

Muhiddin Çeşmesi, su hazinesi ile dikdörtgen biçimindeki çeşme nişi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yuvarlak kemerli olan çeşme nişi beşik tonozla örtülmüştür. Yapının kuzey cephesinin saçak seviyesinde eksene simetrik olacak biçimde aşağıya eğimli olduğu görülür. Çeşme nişinin güney duvarı ekseninde zeminden yaklaşık 0.35 m. yüksekte, 0.81x1.07 m. ölçülerinde dikdörtgen çerçeveli ve sivri kemerli olan bir kitabelik yer alır (Lev. 168a). Kitabeliğin alt kısmında yaklaşık eksende bir lüle görülür. Kitabeliğin 35 cm. üzerinde 0.60x0.70 m. ölçülerinde dikdörtgen bir pencere yer alır. Kitabeliğin alt kısmında bulunan yalak kısmı yaklaşık 0.70x1.80 m. ölçülerindedir.

MALZEME VE TEKNİK:

Yapıda moloz taş, kesme taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Çeşmenin su hazinesi ve nişinde moloz taş örgü malzemesi olarak karşımıza çıkar (Lev. 168a). Düzensiz kesme taş çeşme nişinin kemeri ile doğu ve batı duvarlarında kullanılmıştır. Kesme taş boyutları 28x73x32 cm., 26x19x41 cm., 23x41x35 cm. dir. Çeşmedeki kitabe levhası devşirme bir bloktur (Lev. 168b).

Lev. 167
ULUBORLU
MUHİDDİN ÇEŞMESİ

168 a- Kuzey Cephe

168 b- Niş, Güney Duvar Eksenindeki Kitabe

E. HANLAR

GELENDOST / ERTOKUŞ HAN

YAPININ YERİ:

Yapı, Antalya'dan Konya'ya uzanan kervan yolu üzerindedir. Isparta İli, Eğirdir ve Gelendost İlçeleri yol güzergahında, Eğirdir'e yaklaşık 35 km. uzaklıkta bulunan Yeşilköy mevkiinin göl kıyısındaki Hanönü Mahallesi'nde bulunmaktadır.

YAPININ ADI:

Yapı, yayınların çoğunda "Gelendost Ertokuş" veya "Kudret Hanı" (Turan 1947: 426; Aslanapa 1956-58: 97; Erdmann 1961: 51; Özergin 1965: 149; Özbek 1976: 293; Demir 1990: 22), bazı yayınlarda "Dadil Hanı" (Böcüzade 1983: 53; Şekercioğlu 1989: 194), bazılarında ise "Selçuk Hanı" (Erten 1940: 80) adlarıyla tanıtılmıştır.

YAPIYLA İLGİLİ KAYNAKLAR:

BİRİNCİ EL KAYNAKLAR:

KİTABE:

Hanın, kapalı bölüm portalinin basık kemerli kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır. Mermer üzerine sülüsle yazılmış olan kitabe dört satırdan oluşmaktadır (Aslanapa 1956-58: 100).

السلطاني
عمره في سبيل رب
العالمين مبارزالدين
ارتقش سنة عشرين وستمه

Kitabenin Transkripsiyonu:

Es-Sultānī
‘Amerehū fi Sebīlī Rabb
El-‘ālemīn Mübārize‘d-dīn
Ertokuş fī-sene ‘iştirin sitte mi’e

Kitabenin Tercümesi:

Sultanî
Dünyanın kaimi, dinin kılıcı (Mübarizeddin)
Ertokuş tarafından 620 (1223) senesinde yaptırılmıştır.

VAKFİYESİ:

Yapının vakfiyesi O. Turan tarafından yayımlanmıştır. Araştırmacı vakfiyenin Ertokuş'un ölümünden sonra 669H/1270-71 yılında Antalya'da düzenlediğini belirtir (Turan 1947: 427). Vakfiye Mübarizeddin Ertokuş'un Agros Köyü'nde (Atabey) yaptırttığı medreseye, Dadil Köyü'ndeki (Gelendost ?) kervansaraya ve Antalya'daki camiine aittir. Vakfiyede Agros Köyü'nün (Atabey) gelirinin beşte birinin mütevellie, kalanının ise medresenin müderris ve talebelerine, hana gelen yolculara, caminin imam ve müezziniyle bunlara ait masraflara tahsis edildiği açıklanmaktadır (Turan 1947: 424). Agros çevresinde Pamuklu ve Dadil gibi köylerden söz edilen vakfiyede, hanın kullanımına yönelik bilgi mevcut değildir.

İNCELEME TARİHİ:

Yapı, 19-21 ve 24 Ağustos 1990, 23-26 Nisan 1992 tarihlerinde incelenmiştir. Çalışmalarımızda yapının rölövesi çıkartılarak, fotoğrafları çekilmiş, ayrıntılı tasvirleri yapılmıştır.

YAPIM TARİHİ VE BANİSİ:

Han, kapalı bölüm portalı üzerinde yer alan inşa kitabesine göre 620 H/1223 M. yılında Mübarizeddin Ertokuş tarafından yaptırılmıştır (Aslanapa 1956-58: 100). Dilatasyonlardan avlunun ve payandaların yapıya sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Araştırmacılarından K. Erdmann, avlu ile payandaların yapının inşasından sonra 13. yüzyıl içindeki bir zaman diliminde yapılmış olabileceğini belirtmektedir (Erdmann 1961: 51).

YAPININ GEÇİRDİĞİ ONARIMLAR VE BUGÜNKÜ DURUMU:

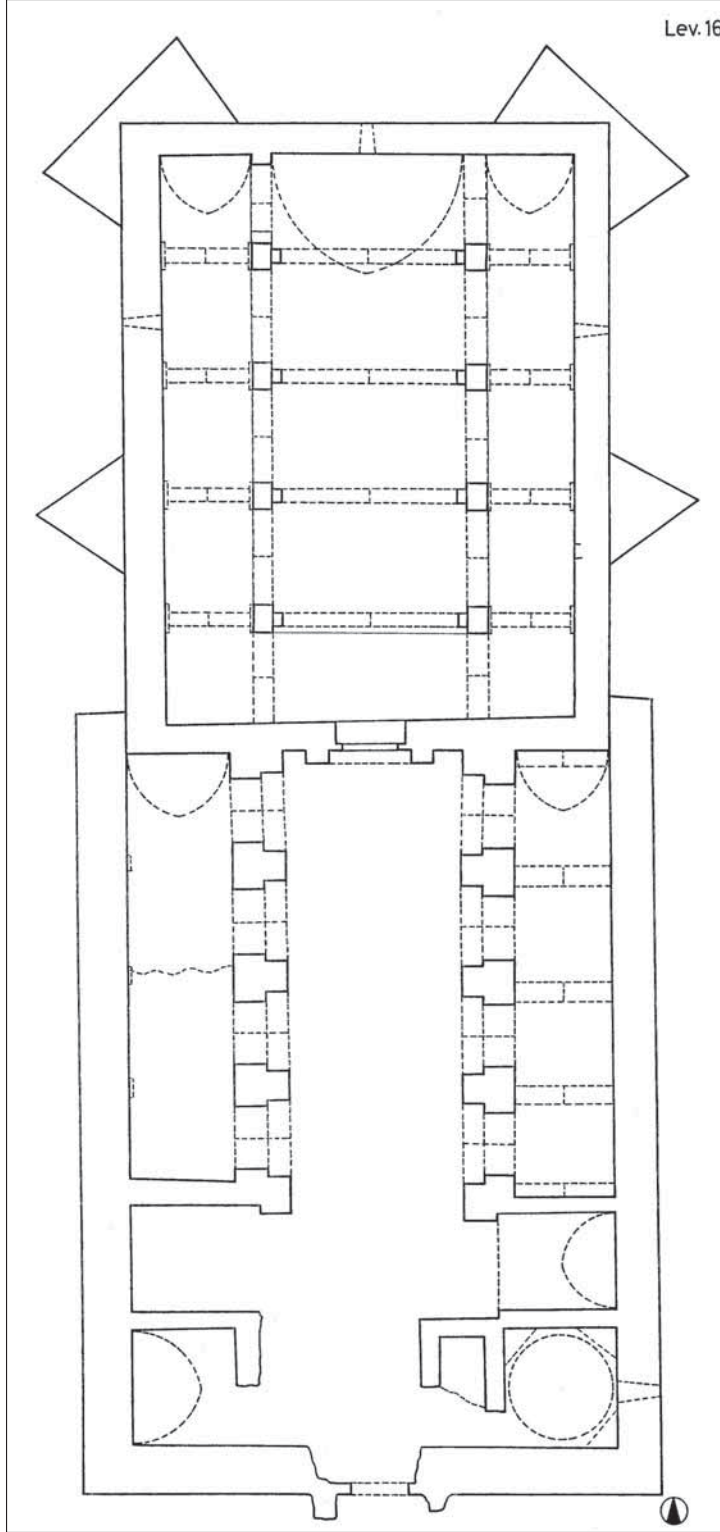
Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Tescil Şubesi'nde yaptığımız araştırmalarda yapının onarımları hakkında bilgiye rastlanılmamıştır.

Han, bugün büyük ölçüde orijinalliğini korumaktadır. Güney cephedeki portalin üst kısmı ile kuzey cephenin yaklaşık eksenindeki duvarın üst bölümü yıkılmıştır (Lev. 171a, 173 a). Kapalı bölümün cephelerindeki payandalar ile avlunun dilatasyonlarından anlaşıldığı üzere, Selçuklu dönemi içinde belirlenmeyen bir tarihte yapıya eklendiği ileri sürülmektedir (Erdmann 1961:52). İçte ise avluyu kuşatan batıdaki galerinin tonozu ile giriş eyvanı ve bitişiğindeki mekanların büyük ölçüde tahrip olduğu görülür. Kapalı bölümde orta sahnın tonozunun kuzey ve güney bölümü yıkılmıştır. Tonozu destekleyen takviye kemerlerinin oturduğu payelerden eksenin doğusundaki güneyden ilk ve üçüncüsü ile batısındaki güneyden ikincisinin yıkıldığı görülür. K. Erdmann, yan sahnın tonozunu destekleyen takviye kemerlerinin oturduğu konsolların kemerlerden daha geniş olduğunu belirterek konsolların onarımlardan sonra yapılan tuğla kemerler için ikinci kez kullanılmış olabileceğini ileri sürer (Erdmann 1961: 52). Kemerlerdeki tuğlaların oldukça kalın olması, Osmanlı döneminin belirleyemediğimiz onarımlarının birinde yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

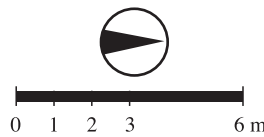
PLAN:

(Lev. 169-170)

Yapı, dıştan yaklaşık 21.40x55.00 m. ölçülerinde açık ve kapalı bölümlerden oluşan karma tipte bir handır ⁷⁷. Her iki bölümü de kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan yapının kapalı bölümünün doğu ve batı cephelerinde eksenin güneyinde üçgen, köşelerinde dikdörtgen biçiminde payandalar vardır. Avlu doğu ve batı cephelerde kapalı bölümden 1.86 m. dışa taşkındır. Dilatasyonlardan avlunun ve payandaların yapıya sonradan eklendikleri anlaşılmaktadır ⁷⁸. Kapalı bölümün kuzey cephesi eksen ile doğu ve batı cephelerinde eksene simetrik mazgal pencere

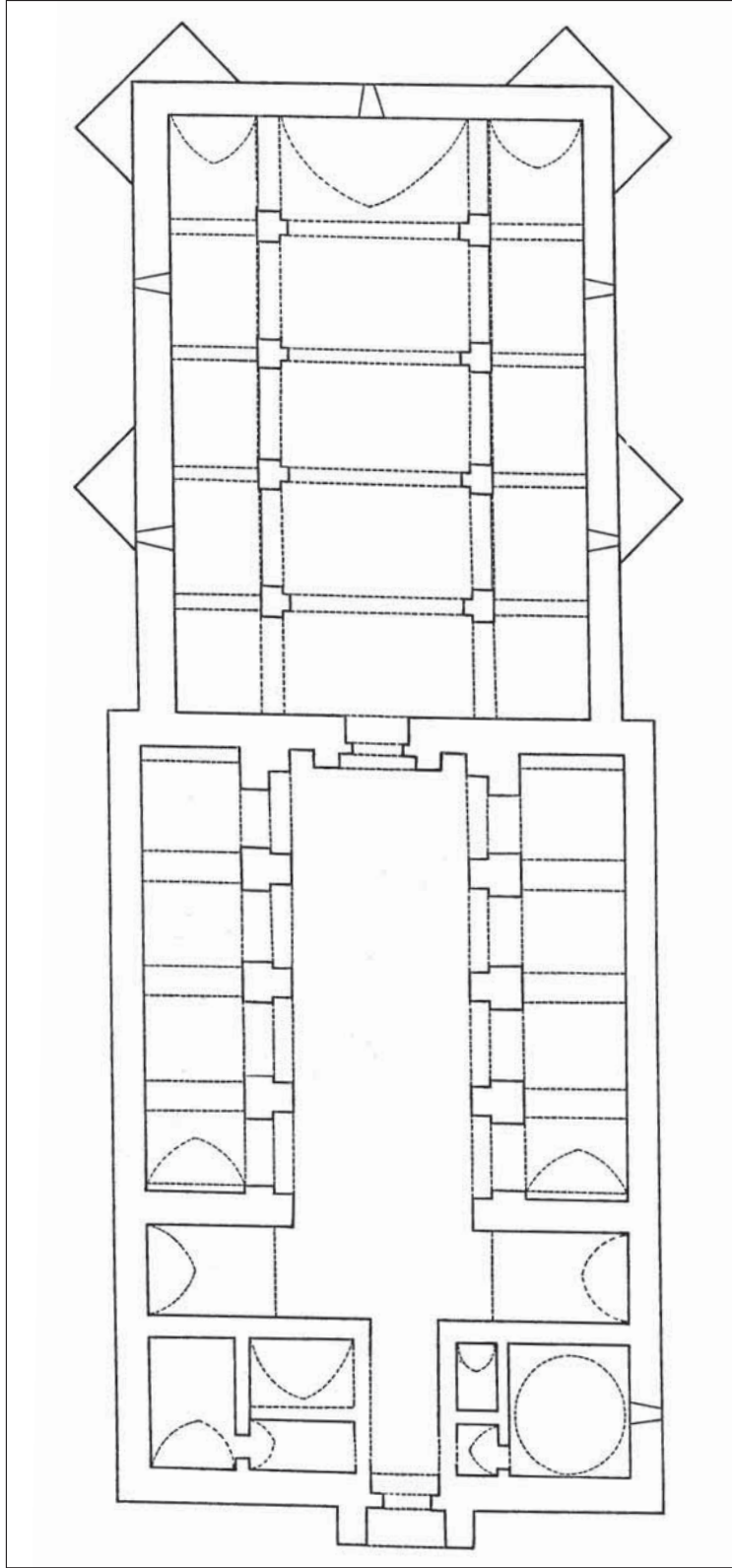

LEV. 169
GELENDOST ERTOKUŞ HAN
RÖLÖVE PLANI
RLV: B. AÇIKYILDIZ,
V. HASBAY, N. ŞAMAN,
E. TAŞDELEN, T. YAZAR
ÇZN: T. YAZAR

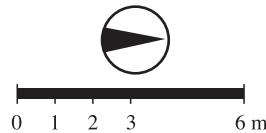

yer alır. Doğu ve batı cephelerin güneyindeki pencereler sonradan eklenen payandalara karşılık geldiğinden kapanmışlardır. Ayrıca, avlunun doğu cephesinin güneyinde de bir mazgal pencere vardır.

Güney cephe eksenindeki dış taşkın portalden 6.50X20.70 m. ölçülerindeki avluya girilir. Avluda Isparta Müze Müdürlüğü tarafından Aralık 2003 - Mayıs 2004 tarihlerinde gerçekleştirilen temizlik-kazı çalışmaları sırasında sekizgen planlı bir havuz ile havuzla bağlantılı günümüzde de çalışır durumda olan su tahliye kanalı ortaya çıkarılmıştır (Demirci 2007:132-136). Avlunun güneyinde ekseninde kuzey-güney doğrultusunda giriş eyvanı ile doğusunda farklı doğrultularda iki, güneydoğu köşede kare planlı bir, batısında yine farklı doğrultularda dikdörtgen planlı üç mekan yer alır. Doğu duvarı ekseninde mazgal bir pencere bulunan güneydoğu köşe mekanının diğerlerinden farklı olarak kare planlı ve kubbeyle örtülmüş olması farklı bir işlevle kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. K. Erdmann, çevre halkı tarafından hamam olarak nitelendirilen mekanın duvarlarında gördüğü sıva kalıntılarına dayanarak alçı kaplı bir mihrabının olabileceğini, bu nedenle mekanın mescit işleviyle kullanıldığını ileri sürer (Erdmann 1961:52). Bu mekanların kuzeyine bitişik doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı birer eyvan ile doğu ve batı kanatta galeriler yer alır. Galerilerin T biçiminde üçer paye ile duvar payelerine kuzey-güney yönünde atılan kademeli sivri kemerlerle oluşturulmuştur. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı galeriler doğu-batı yönünde

LEV. 170
GELENDOST ERTOKUŞ HAN
RESTİTÜSYONU
(K. ERDMANN 1961)

atılan takviye kemerleri ile üst yapıda dört bölüme ayrılmıştır. Kuzey kanadı ekseninde, kapalı bölüme girişi sağlayan dışa taşkın portal bulunur. Portal çıkıntısı ile iki yandaki duvar payeleri arasında dikdörtgen birer niş oluşmuştur.

15.50x21.50 m. ölçülerindeki kapalı bölüm, iki sıra halinde dörder dikdörtgen biçimli paye ile kuzeyde duvar payelerine kuzey-güney doğrultusunda atılan sivri kemerlerle ortadaki daha geniş üç sahına ayrılmıştır. Payelerin iç yüzlerine bitişik dikdörtgen biçimli payeler ile dış yüzlerine bitişik üst seviyedeki konsollara oturan doğu-batı doğrultusundaki takviye kemerleri üst yapıyı beş bölüme ayırmaktadır. Bu bölümde kapının önündeki birim hariç orta sahnı kaplayan bir seki yer alır.

Hanın örtü sisteminde tonoz ve kubbe kullanımı görülür. Giriş eyvanının bitişiğindeki mekanlar, yan eyvanlar, galeriler ve kapalı bölüm sivri tonozlarla; güneydoğu köşe mekanı tromplarla geçilen bir kubbeye örtülüdür. Batı galerinin tonozunu destekleyen takviye kemerleri büyük ölçüde yıkılmıştır.

DIŞ TASVİR:

(Lev. 171a-173b)

Yapının cepheleri sade bir düzenleme yansıtır. Güney cephe saçak seviyesinden itibaren düzensiz biçimde yıkılmıştır. Bu nedenle duvarın üst bölümü, batısı daha alçak olacak biçimde kademelidir. Cephenin ekseninde 2.12 m. yüksekliğinde basık kemerli kapısı bulunan portal yer alır. Portalın dışa taşkınlık yapan bölümü ile üst kısmı büyük ölçüde

tahrip olmuştur (Lev. 171a). K. Erdmann'ın verdiği fotoğraflarda daha iyi durumda görülen portal, kapalı bölüm portalı ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle, portalin tonoz kavsaralı olabileceğini düşünebiliriz (Erdmann 1961: res.62).

Doğu ve batı cepheler benzer özellikler gösterir (Lev. 172a-b). Bu cephelerde eksenin güneyi avlu, kuzeyi kapalı bölümün cephelerini oluşturmaktadır. Batı cephenin güneyi sağırdır. Doğu cephenin güneyinde ise dikdörtgen biçiminde bir pencere vardır. Cephelerdeki payandalar beden duvarları boyunca yükselmektedir. Payandalar arasında pencereler dikdörtgen biçimindedir. Pencerelerin güneyi ile batı cephenin güneyinde birer çörtlen bulunur.

Kuzey cephenin üst bölümü, duvarın yıkılması nedeniyle düzensiz biçimde kademelenmiştir. Cephenin yaklaşık ekseninde bir pencere olduğu anlaşılmaktadır. Pencerenin yalnızca alt kısmı görülebilmektedir. Cephenin üst kısmı yıkıldığından kapalı bölümün sivri tonozu algılanmaktadır (Lev. 173a-b).

İÇ TASVİR:

(Lev. 174a-181b)

Giriş eyvanının doğu ve batı duvarları ile bitişiğindeki dikdörtgen mekanları birbirinden ayıran duvar yıkılmıştır ⁷⁹. Bu nedenle, köşe mekanlarına açılan düzensiz açıklıklar oluşmuştur (Lev. 175a). Güneydoğu köşe mekanın doğu duvarındaki 1.03 m. yüksekliğindeki pencere sivri kemerlidir. İşlevi tartışmalı olan bu mekanda yaptığımız çalışmalarda batı ve kuzey duvarları ile bitişiğindeki mekanın doğu duvarında zemin seviyesinin yaklaşık 0.30 m. üzerinde künk yuvaları olabilecek izlere rastlanılmıştır (Lev. 175b). Bu nedenle mekanın hamam işleviyle kullanılmış olabileceğini düşünmekteyiz. Eyvanlardan doğudaki avluya sivri kemerle açılmaktadır. Tonoz başlangıcına kadar toprakla dolan eyvanın üst bölümü yıkılarak saçak seviyesinde kademelenme oluşturmaktadır (Lev. 176a). Batıdaki eyvanın güney, batı ve kuzey duvarının batısı ayakta. Örtü sistemi büyük ölçüde yıkılmıştır. Yalnızca, batı duvarının üst bölümünde tonoz kavisleri algılanabilmektedir. Galerilerdeki T biçimi payelerin içte sivri, dışta kademeli sivri kemerlerle bağlandığı görülür (Lev. 178b). Batıdaki galerinin tonozu büyük ölçüde yıkılmıştır. Yalnızca kuzeyi ayakta. Bu bölümde de tonozun yer yer düzensiz biçimde yıkıldığı görülür.

Dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatıldığı anlaşılan kapalı kısım portalinin üst bölümü ile batısının yaklaşık zeminden 3.00 m. lik kısmı yıkılmıştır (Lev. 179a). 3.10 m. yüksekliğindeki basık kemerli kapının üzerinde dört satırlık sülüs yazının bulunduğu dikdörtgen biçiminde kitabelik yer alır (Lev. 179b). Portalin sivri kuşatma kemeri dikdörtgen biçimindeki payandalar üzerinde bulunan kademeli başlıklara oturmaktadır. Kapı içten sivri kemerli niş içine açılmış basık kemerlidir (Lev. 180a). Kapalı bölümdeki payeler sivri kemerlerle bağlanmaktadır (Lev. 180b). Yalnızca kuzeybatıdaki paye ile kuzey duvardaki duvar payesine atılan sivri kemer kademelidir. Doğu ve batı duvarlardaki 0.54 m. yüksekliğindeki pencereler dikdörtgen biçimindedir. Kuzey duvardaki pencere zeminden 3.20 m. yüksekliktedir. Üst kısım yıkılmış olan pencerenin dikdörtgen biçiminde ve mazgal tipinde olduğu anlaşılmaktadır. Kapalı bölümdeki seki 0.70 m. yüksekliğindedir.

MALZEME VE TEKNİK:

Yapıda moloz taş, kesme taş, tuğla ve harç kullanımı görülür. Moloz taş, örgü malzemesi olarak cephelerde, avludaki galerilerin kemer araları ile üst kısmında, giriş eyvanının iki yanındaki birimlerin duvarlarında ve tüm birimlerin örtü sisteminde karşımıza çıkar (Lev. 171a-172b, 175a-179a). Doğu ve batı cephelerde kullanılan moloz taşlar yaklaşık eş boyutlardadır ve daha

düzenli bir teknikte uygulandığı görülür. Avludaki galerilerin kemer aralarında moloz taşların bir sıra büyük ve küçük olacak şekilde dönüşümlü olarak yinelendiği görülür. Kapalı bölümün orta sahnında da küçük boyutlu moloz taşların yer yer büyük boyutlu taşlara çerçeve oluşturduğunu dikkati çeker (Lev. 180a-181b).

Kesme taş kaplama malzemesi olarak kuzey ve güney cephelerde, doğu cephenin kuzeyinde, cephe köşelerinde, payandalarda, portallerde, avlu ve kapalı bölümün payeleri ile kemerlerinde kullanılmıştır (Lev. 173a-174b, 176a-180b). Ayrıca, orta sahnın tonozunu destekleyen takviye kemerlerinin örgüsünde de kesme taş kullanımı görülür. Kesme taş boyutları 27x52 cm.; 41x83 cm.; 68x83 cm. arasında değişmektedir. Araştırmacılardan K. Erdmann, taşlarda yer yer taşçı işaretleri bulunduğunu belirtmektedir (Erdmann 1961: 53).

Tuğla, kapalı bölümde doğu ve batıdaki sahnın tonozunu destekleyen takviye kemerlerinde kullanılmıştır (Lev. 181a-b). Takviye kemerlerinde kullanılan tuğla boyutları 16x6x33 cm., 17X6X33 cm., 21x6x33 cm., 17x6x36 cm. arasında değişmektedir. Selçuklu döneminde kullanılan tuğla boyutlarının çoğunlukla 10-11x4-4.5x21-22 cm. ölçülerinde olması nedeniyle takviye kemerlerinin Osmanlı dönemi onarımlarında yapılmış olduklarını düşünmekteyiz (Erdmann 1961: 53; Bakırer 1981: 203).

Yapıda beyaz kireç harç kullanılmıştır. Oldukça sert dokulu olan harcın bileşiminde küçük taş ve kum parçacıkları bulunmaktadır.

SÜSLEME:

Yapıda süsleme bulunmamaktadır.

171 a- Güney Cephe

171 b- Güneybatıdan Görünüm

172 a- Batı Cephe

172 b- Batı Cephe, Kuzey Bölüm

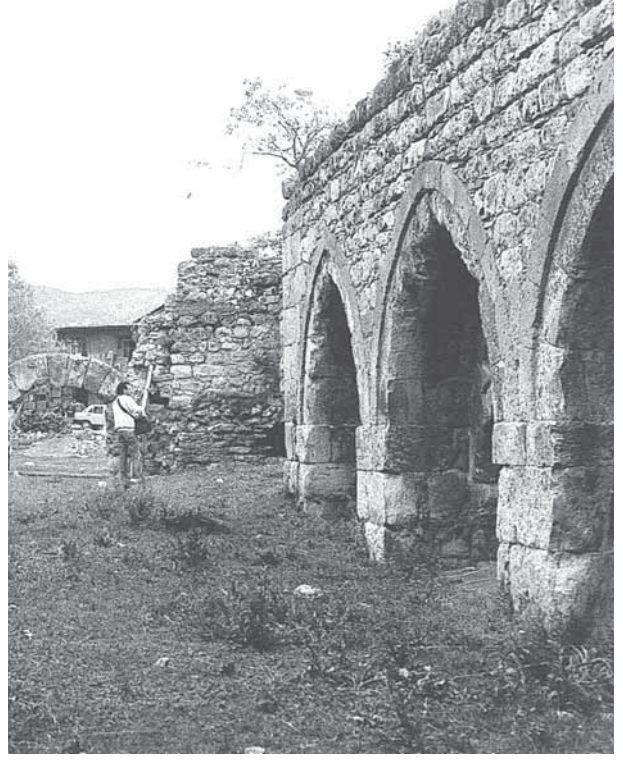
173 a- Kuzey Cephe, Orta Bölüm

173 b- Kuzey Cephe, Orta Bölüm, Ayrıntı

174 a- Avlu, Kuzeye Bakış

174 b- Avlu, Güneye Bakış

175 a- Avlu, Güney Kanat, Orta Bölüme Bakış

175 b- Avlu, Güneydoğu Köşe Mekanı, Güneybatıya Bakış

176 a- Avlu, Doğu Kanat

176 b- Avlu, Doğu Galerisi, Kuzeye Bakış

177 a- Avlu, Kuzeye Bakış

177 b- Avlu, Batı Revak

178 a- Avlu, Batı Galeri, Kuzeye Bakış

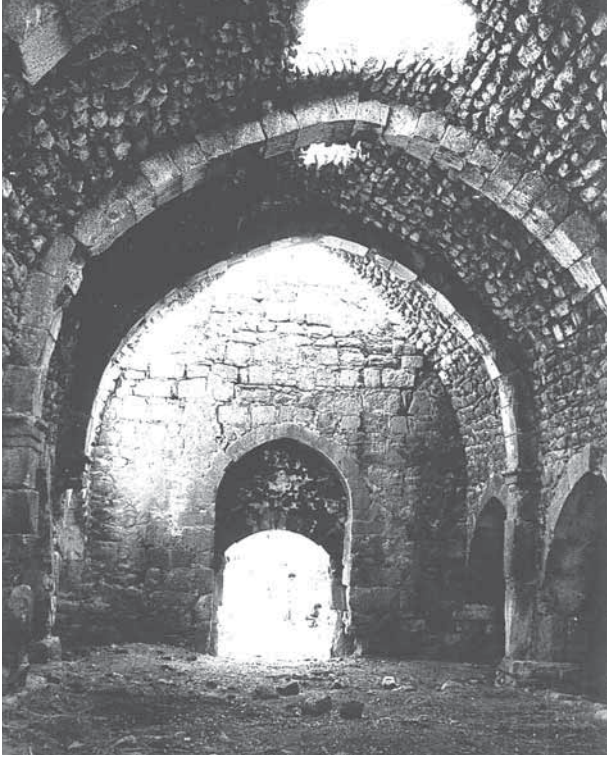
178 b- Avlu, Batı Revak, Güneyden İkinci Kemer

179 a- Avlu, Kuzeydeki Kapalı Bölüm Portali, Güneye Bakış

179 b- Kapalı Bölüm Portali, Kapı Kemerı Üzerindeki Yapım Kitabesi

180 a- Kapalı Bölüm, Orta Sahından Kuzeye Bakış

180 b- Kapalı Bölüm, Orta Sahnın Doğu Kanadı, Güneyden Üçüncü Kemer

181 a- Kapalı Bölüm, Doğu Sahnın Ortadaki Takviye Kemer

181 b- Kapalı Bölüm, Takviye Kemer, Ayrıntı

